

Anarchismus a ti, kdo si jej mylně vykládají

O dodavatelských řetězcích a pohřbené historii

Margaret Killjoy

Margaret Killjoy
Anarchismus a ti, kdo si jej mylně vykládají
O dodavatelských řetězcích a pohřbené historii
15.12.2023

Získáno 12.1. z

<https://anarchoctenar.noblogs.org/post/2023/12/15/margaret-killjoy-ana>

Margaret Killjoy je americká transgender anarchistka, spisovatelka a hudebnice. Její esej *Anarchism and Its Misunderstandings* jsem si vybral na překlad nejen kvůli zajímavým postřehům, které přináší, ale také proto, že mě baví autorčin smysl pro humor, který je občas z textu cítit.

Asi se poohlédnu po některém z jejích románů.

Překlad: Anarchočtenář

Původní anglický text:

<https://theanarchistlibrary.org/library/margaret-killjoy-anarchism-and>

<https://margaretkilljoy.substack.com/p/anarchism-and-its-misunderstand>

anarchistickaknihovna.org

15.12.2023

Tento týden jsem studovala historii mexického hnutí práce, připravovala jsem se tak na další epizodu svého podcastu, která zahrnovala Ricarda Florese Magóna, pravděpodobně nejvlivnějšího mexického anarchistu. Protože svou organizační práci začal dříve než většina zbývajících revolucionářů z mexické revoluce, jeho jméno a odkaz si ve velkém přivlastnila mexická vláda.¹ Jeho anarchismus byl samozřejmě povětšinou z vyprávění vynechán. Nemůžou jej však odstranit zcela, ať už se o to snaží sebevíc, neboť Magonistas (tohle označí Magón nesnášel) byli anarchisté a nijak se tím netajili.

Tricet pět let před tím, než přišel na scénu, se stalo ještě něco jiného, co stojí za pozornost. Zprv, v roce 1865 anarchističtí textilní dělníci vstoupili do stávky ve dvou továrnách v Mexico City. To bývá označováno jako první stávka v Mexiku (o tom si ale ještě povíme). Byli brutálně potlačeni vojskem, které střílelo do davu. Zadruhé, o několik let později v městě Tlalnepantla (toto nedaleké město je dnes součástí metropolitní oblasti Mexico City), vstoupily do stávky ženy anarchistky z několika továren a vyhrály, šlo o první úspěšnou stávku v mexické historii.²

Pokaždé když někdo tvrdí, že je něco první stávkou, nebo nejdelším soudním procesem v historii země, nebo jakýkoliv jiný podobný superlativ, jsem skeptická, takže se zpravidla snažím si to dohledat. V roce 1766 se odehrála stávka v dole na stříbro ve městě Real de Monte. Domnívám se ale, že se tenkrát ještě technicky jednalo o Nové Španělsko, nikoliv Mexiko. Stávka v Real de Monte bývá označována za první stávku v severoamerické historii. Spousta věcí bývá označována za tu první.

Nicméně oni textiláci představovali zrod moderního mexického hnutí práce, které, jak se dalo tušit, započalo v krupobití střelby ze strany vlády. Není pro mě ani nijak šokující, že stávku organizovali anarchisté. Přibližně ve stejné době domorodí lidé, anarchisté a domorodí anarchisté započali vlnu rolnických revolt, která děsila privilegované vlastníky půdy a která rozdělila půdu bezzemkům.³

Číst historické knihy je mou prací a mé preference jsou zřetelné z témat a knih, které si vybírám (tíhnu k anarchismu, k přímé akci, vzájemné pomoci, antikoloniálnímu boji, k feminismu). Snažím se brát v potaz svou zaujatost, ale ani tak nemůžu popřít ohromující zjištění a vě-

¹ Zdroj: Dreams of Freedom: A Ricardo Flores Magon Reader

² Zdroj: Nineteenth Century Urban Labor Precursors of the Mexican Revolution: The Development of an Ideology

³ Zdroj: Anarchism in Latin America

kou a jejími medikamenty, ani národní bariéra mezi výzkumníci a jejími kolegyněmi.

Když říkáme „nevíme, jaká bude anarchistická společnost, protože v ní ještě nejsme“, nejsme vágní a vyhýbaví. Říkáme, že společnosti by měly být vytvářeny lidmi, kteří v nich žijí. Anarchismus je soubor nástrojů a principů k budování společností, které si cenní svobody a spolupráce. Ve skutečnosti máme k dispozici příklady, jak by takové společnosti mohly vypadat, ale kde jsme teď a kde budeme v budoucnu, to není ani revoluční Katalánsko, ani Ukrajina během ruské občanské války, ani Korejské Mandžusko. Neměli bychom očekávat, že dojdeme ke stejným odpovědím jako oni, ani když na naše problémy aplikujeme obdobné metody k řešení problémů.

Čerpáme z historie – nejen z historie těch, kdo se sami označovali za anarchisty, jako v dříve uvedených příkladech, ale i z žitých zkušeností lidí z kultur, které nejsou tradičně státními nebo kapitalistickými společnostmi. Čerpáme z historie, abychom psali svou přítomnost a připravili se ke kolektivnímu psaní naší budoucnosti.

domí, že anarchisté byli v druhé polovině 19. století všude a že ve většině zemí byl anarchistický socialismus (to jest socialistické hnutí, které se staví proti vytvoření nového státu a místo toho prosazuje horizontální organizaci společnosti) převládající formou socialismu, často dokonce početně převyšoval více reformě smýšlející socialisty, které bychom dnes mohli označit jako demokratické socialisty.

Revoluční levice byla silně anarchistická nebo silně anarchismem ovlivněná až do přelomu století, nebo v mnoha zemích až do ruské občanské války, ze které vyšli vítězně bolševici. (Nemůžu se přimět nazývat to bolševickou revolucí. Byla to totiž pluralistická revoluce vedená mnoha socialistickými tendencemi, kterou bolševici ovládli prostřednictvím rozsáhlého vraždění ostatních kolegů revolucionářů. Jo, jsem drsná stará anarchistická megera. A ano, stále mi to připadá jako nejvýstižnější způsob, jak popsat co se stalo.)

Nikdy byste nezjistili, že anarchisté byli všude a měli prsty ve všem, pokud byste si přečetli kteroukoliv mainstreamovou historii – ať už je tento dějepis dílem nějaké kapitalistické země nebo státně socialistické země. Jistě, některá z našich jmen přežívají, kupříkladu Ricardo Flores Magón jako revoluční vůdce. A především Španělsko, Ukrajina a Korea nemohou zcela pohřbít naši památku. Avšak každý úsek kultury, každá část historie posledních zhruba 150 let, kterými jsem se zabývala, jsou plné anarchistů. Předmětem mé další práce je beletrie a hned zpočátku jsem si uvědomila, že tu máte autory a autorky jako Aldous Huxley, Ursula le Guin, Oscar Wilde, Michael Moorcock, Franz Kafka, Henry Miller, Anthony Burgess, Joe Haldeman. Známa jména, skoro domácí (záleží ovšem na domácnosti). Nikdo z nich není slavný pro své spojení s anarchismem.

Anarchističtí uprchlíci ze Španělska patřili mezi nejostřejší partyzány bojující ve Francii a byli to anarchisté v tancích se jmény jako Durruti a Don Quixote, kteří se jako první přivalili do Paříže v průběhu jejího osvobození od nacistů v roce 1944.⁴

Naše historie je pohřbená.

Anarchistická historie samozřejmě není jedinou pohřbenou historií. Musím vyvíjet ohromné úsilí, když chci zjistit, co v rámci jakéhokoliv sociálního boje dělaly ženy, protože jsme vždy byly u toho ale přitom se naše jména nikdy nezapsala. Třeba v případě té první úspěšné stávkové v Mexiku vedené anarchistickými textilářkami. Jména žen nejsou zazna-

⁴ Zdroj: The anarchists who liberated Paris, and why they did it

menána, místo toho máme jméno jakéhosi muže, který byl zapojený do jejich organizování. Luisa Quevedo byla jednou z trojice anarchistů, kteří v roce 1869 odcestovali do Chiapasu v Mexiku, aby vycvičili v používání zbraní tamní rolníky, jejichž hnutí inspirovalo revolučního vůdce Zapata a tudíž i pozdější zapatisty, kteří inspirují tolik lidí dnes... a stejně je v historii zmíněna jen jako manželka jiného anarchisty.

Bože chraň, pokud chcete zjistit spjitost kohokoliv v historii s queer identitou či sexuální prací. I mezi zarytými revolucionáři bylo po dlouhou dobu obtížné přimět někoho, aby přiznal „jo, tenhle borec rád šoustal chlápky“ nebo „tahle dáma si vydělávala peníze nejstarším řemeslem“. Ačkoliv první časopis na světě určený pro gaye (a zase tu máme další „první“) vydával německý anarchista Adolph Brand.

A jelikož tak mnoho z nás anarchistů/ek bylo queer a mnoho z nás nejspíše bylo i sexuálními pracovníky/icemi (ty nejloubejší pohřbené historie ze všech), je ještě o to těžší nás najít. Průkopnický sociální vědec Magnus Hirschfeld, který zkoumal problematiku LGBT ve Výmarském Německu (později musel uprchnout před nacisty, kteří jeho výzkum spálili), nebyl anarchistou, ale přesto o nás má co říci: „V řadách relativně malé strany – anarchistů – jako by se, jak mi připadalo, nacházelo proporcionálně více homosexuálů a zženštilých, než v jiných stranách“. Myslel to jako kompliment a my to tak také bereme.

Toto pohřbení naší historie má více dopadů než jsem schopna vypočítat. Jedním z nich je, jak často musíme znovu vynalézat kolo – musíme znovu a znovu dělat chyby a učit se z nich, abychom zjistili, kterým spojencům můžeme důvěřovat a kteří mají v úmyslu nás povraždit, znovu a znovu se musíme složitě učit silné a slabé stránky kolektivního rozhodování, znovu a znovu se složitě učíme co je potřeba pro organizování revolučních aktivit v patřičném měřítku.

Další efekt, ten, kterému se teď chci hlavně věnovat, je ten, že o nás lidé prostě neví. Neví, o co nám jde. Slyší označení „anarchista“ a dojdou k jistým závěrům založeným na tom, co jim bylo řečeno, nebo na tom, co si sami myslí o „společnosti bez vlády“. Pokud budeme mít štěstí, budou vycházet z toho, s čím z anarchismu se už setkali. Nebo spíše s čím se setkali a o čem ví, že jsme to my.

Tato špička anarchistického ledovce se liší v různých časech a na různých místech, ale vždy je to jen špička. Dlouhý čas nás veřejnost znala prostřednictvím našich atentátníků, kteří měli na svědomí, že se hlavy států ocitaly ve svých hrobkách o něco rychleji. Jindy v nás veřejnost

Nebylo by v tom případě lepší mít rozvodnou síť? Nemusí to nutně znamenat centralizaci. Tam, kde teď žiju, mám zase soláry. Tentokrát to ale jsou soláry připojené na síť. Vyrábím na své střeše elektřinu, která jde do sítě, aby ji mohli využít další lidé. Když slunce zapadne, čerpám ze sítě. Rozvodná síť může být (a do určité míry už je) spíše rozptýlený než centralizovaný systém. Samozřejmě také pokládám za užitečné mít záložní systémy pro případ, kdy rozvodná síť není k dispozici a mikro-sítě, sloužící jednotlivým oblastem, jsou dobrým záložním, nebo dokonce hlavním zdrojem energie v závislosti na specifických potřebách komunity.

Lidé uvažují o vládě jako o rozvodné síti a o anarchismu jako o chatě mimo síť. To je jádro nepochopení. Anarchisté usilují o distribuci energie v každém smyslu toho slova (anglické slovo „power“ se dá přeložit také jako moc, síla, schopnost nebo pravomoc, takže spojení „distribute power“ může znamenat také „rozprostřít moc“ – poznámka překladatele), ne jen o její lokalizaci. Tím nechci říct, že by chata mimo rozvodovou síť (opět míněno metaforicky) byla v protikladu k anarchismu, ale není to způsob života, jaký by si většina lidí vybrala. Anarchismus představuje síťové vzájemně se překrývající rozptýlené systémy. Některé z těchto systémů, aby je bylo možno sdílet, vyžadují jisté zásady (nemohu například do rozvodné sítě pouštět stejnosměrný proud). Ne všude musí být solární panely, ne vše musí být poháněno větrem. Rozličné systémy mohou fungovat společně, aby se vzájemně podporovaly a vynahrazovaly vzájemně své slabé stránky. Celkem vzato, pravděpodobně bychom se obešli i s mnohem menší závislostí na elektřině, ale většina z nás vnímá jako užitečné ji mít k dispozici.

Anarchismus je schopný poskytnout odpovědi na otázky ohledně davatelských řetězců a výroby, ale tyto odpovědi nejsou tak docela tím, co anarchismus znamená. Anarchismus není souborem odpovědí. Je to soubor nástrojů k nalézání odpovědí. Odpověď na otázku „jak by anarchistická společnost řešila to a to“, zní „budeme se organizovat takovým způsobem, aby se ti, kdo jsou nejzpůsobilější tuto otázku zodpovědět, mohli dát dohromady a zodpovědět ji“. Nemyslím to jako nějakou neurčitou frázi, myslím to konkrétně. Když kupříkladu dělníci řídí továrnu namísto akcionářů, efektivita se zvýší, platy se zvýší, pracovní podmínky se zlepší a pracovní doba zkrátí. V anarchistické společnosti se lidé, kteří ví, jak vyrábět a distribuovat léky, budou moci sejít a diskutovat, jak vyrábět lepší léky efektivněji a nebude tu peněžní bariéra mezi pacient-

(Zpočátku se pojmy „socialismus“ a „anarchismus“ používaly jako vzájemně zaměnitelné, protože autoritářský socialismus se zkrátka a dobře vyvinul až později. „Libertariánský“ jsme začali přidávat, abychom se odlišili od těch, se kterými jsme nesouhlasili v otázce autority.)

Já ale o změnu značky nemám zájem. Věřím prostě v osvětlu. Možná jsem příliš lapena tím, jak ve mě slovo anarchismus a taky černé a čerodorudé vlajky zažehly oheň nadšení, když mi bylo 19, oheň, který stále nevyhasl. Ale jakákoliv politická nálepka bývá špatně chápána a zpronevěřována a nejspíše to tak bylo vždycky. V Evropě devatenáctého století slovo „republikán“ znamenalo být „proti králi“ a hraničilo s výrazy socialista a anarchista. V USA devatenáctého století slovo „republikán“ znamenalo být „proti otroctví a ochotný začít kvůli této otázce válku“. Dnes „republikán“ znamená „přespráši hledí na Fox News“.

Vytáčí mě otázky toho typu jako „jak by v anarchistické společnosti probíhala výroba a distribuce léků?“ Ty otázky mohou být pokládány v dobré víře a pokud tomu tak je, zaslouží si odpověď. Obvykle z nich ovšem zaznívá podtón „neprobíhala by a tudíž se zastáváním anarchismu stavíš proti lékům zachraňujícím životy“.

Většina těch, co se takto ptají, by vám nedokázala popsat, jak se léky vyrábí a distribuují v současném systému, nebo jak tomu bylo v Sovětském Rusku. Není to ten druh specializovaných znalostí, který by průměrný člověk ovládal. Drzá odpověď, která mě napadá jako první, je samozřejmě „no, nefunguje to moc dobře ani teď, nebo ne?“

Ale sama původní otázka vykazuje nepochopení anarchismu (což je však opět pochopitelné nepochopení). Anarchismus se obvykle nestaví proti výrobě a distribuci léků. Nejsou to „korporace“, kdo vyrábí léky, nejsou to „vlády“, kdo vytváří mezinárodní bezpečnostní standardy. Jsou to lidé, kdo oboje dělá. Lidé zakotvení v organizačních strukturách.

Kdosi se mě nedávno zeptal co bychom udělali s rozvodnou sítí elektriny. Zdá se to jako natolik dobrý příklad, že dokonce může posloužit jako jakási metafora anarchismu. Lidé mají tendenci chápat rozvodnou síť jako centralizovaný zdroj energie, která se posílá tam, kde je potřeba. Je na tom kus pravdy. Pak je tu život mimo rozvodnou síť, kdy se elektřina musí vyrábět a uchovávat lokálně. Když jsem žila mimo připojení na síť a spoléhala se na solární panely, ukázalo se, jak neefektivní takový systém je. Elektřina se generuje jen když svítí sluce, takže ji musím uchovávat v bateriích, které jsou nejen drahé na pořízení, ale jejich výroba je taky ekologicky destruktivní.

viděla jen buřiče, kteří se jen tak bez příčiny snaží vydráždit lidi. V nedávné době jsme se nejvíc dostali do povědomí kvůli černému bloku, kvůli výtržnostem během protestů. Někdy jsme byli známí i díky projektům vzájemné pomoci a mezi ostatními protestními organizacemi a mezi progresivní levicí jsme někdy známí zásluhou našich dovedností jako schopní organizátoři, facilitátoři a zdravotníci.

Celkově vzato jsme ovšem známí především kvůli bouřlivým nepokojům. Atentáty. Bomby. Destrukce. To vše bylo a je součástí naší historie, ale opravdu jen částí. A to nás šikovně přivádí k jednomu z největších problémů, na které narážíme: lidé si neuvědomují, že anarchismus je zastřešující termín pro skupinu ucelených a specifických politických a sociálních teorií a praxí. Myslí si, že to znamená jen „vláda je teď pryč, hodně štěstí“. Ty nejviditelnější aspekty anarchismu ne vždy dokážou lidi informovat, že nám jde ještě o něco jiného.

Jednou jsem měla v Portlandu přednášku o anarchismu a beletrii, asi deset let po tom, co tohle město zažilo řadu militantních protiválečných protestů proti druhé válce v Iráku. Jeden člověk mi položil otázku která v zásadě zněla asi takhle: „Proč vy anarchisté vždycky přijdete a zkurvíte naše protesty?“

Tenkrát jsem odpověděla konkrétněji, než obvykle, protože jsem byla v organizaci těch konkrétních protestů, o kterých mluvil, intenzivně zapojená. Odpověď na jeho otázku byla jednoduše taková, že v prvé řadě ty protesty byly organizovány právě anarchisty (nebo s intenzivním zapojením anarchistů). Ti, kdo vnímali anarchisty jako někoho „z venčí“, očividně nebyli do organizace těchto protestů zapojeni. Aby bylo jasno, anarchističtí organizátoři povětšinou nebyli dvacetiletí lidé v černých kuklách, ale většina z nás byla s černým blokem solidární. (Tedy vlastně já jsem byla v době, kdy jsem pomáhala tyto protesty organizovat, dvacátnice v černé kukle, ale nebyla jsem ani zdaleka tou hlavní organizátorkou.) Otázka, kterou jsem mohla tomu muži položit na oplátku by zněla: „Proč jste šel na protest, jehož záměrem bylo narušit společnost natolik, aby to zastavilo válku a očekával jste přítom, že nikdo neudělá nic narušujícího?“

Jenže jsme zase u toho, znají nás jen pro ten vrcholek ledovce.

První anarchista, se kterým jsem se setkala, byl v mém skautském oddílu. Alespoň si tedy myslím, že byl anarchista. Byl to cool starší panák, bylo mu asi 17. Žil ve sklepě u své mámy, což je cool, když je vám 17 a měl céděčka Black Flag a trička Guns & Roses. V tom sklepě byl

kulečníkový stůl, přes který bylo přehozeno prostěradlo, které zakrývalo velkou kupu autorádií. Ty byly nejspíše kradené.

Neměla jsem ponětí, že je anarchismus politickou ideologií. Nevím ani, jestli to věděl ten sedmnáctiletý kluk. Chápala jsem anarchismus právě tím stylem „vláda je pryč, hodně štěstí“. Bylo mi 13, takže se mi taková verze anarchismu líbila. Položila jsem mu velkou a zásadní otázku o anarchismu: „Když kreslíš áčko v kroužku, přesahují ty čáry áčka ven z kruhu nebo ne?“

Dal mi tu správnou odpověď.

„To je fuk.“

Zaujetí pro anarchismus mi tenkrát nevydrželo a po většinu mého teenagerského období jsem se o něj nezajímala, protože (jak jsem to tehdy viděla) jsem byla příliš racionální na to, aby mě to táhlo k extrémům. Přiklonila jsem se k vlažné podpoře sociální demokracie a Strany zelených, ale žádný zvláštní zápal jsem necítila.

Nedělala jsem nic politického, dokud jsem v roce 2002 ve svých 19 letech nepotkala anarchisty. Setkala jsem se s demonstranty oblečenými v černém, kteří byli pevně odhodláni dát v sázku svá těla, aby zastavili neoliberální agendu, která obírala rozvojové země o jejich zdroje a zanechávala za sebou mrtvoly. Protestující měli jasnou a konzistentní politickou ideologii a konzistentní politické metody. Líbilo se mi to. Už bych neměnila.

Ale nepíšu to proto, abych přesvědčovala čtenáře, aby se stal anarchistou. Snažím se říct, že většina diskusí mezi anarchisty a ne-anarchisty v zásadě obnáší to, že obě strany mluví o dvou rozdílných a nesouvisejících ideách. Většina lidí (ale ne všichni) kritických k anarchismu neargumentuje proti politické ideji, kterou jsem já (a miliony lidí přede mnou) přijala za svou. Neargumentují proti svobodnému spolčení spolupracujících autonomních skupin, které se jedna s druhou spojují do federací, aby vybudovaly antirasistickou a antipatriarchální společnost založenou na vzájemné pomoci a vzájemném respektu. Argumentují proti postojí „žádná pravidla“.

Některé z těchto argumentů jsou vznášeny v dobré víře. Jiné ne.

Anarchismus je zastřešující termín pro kolekci specifických a identifikovatelných ideologických postojů. To znamená, že anarchismus není něco neurčitého. Je to komplexní záležitost, je to organická záležitost a je to ideologie proti ideologii, ale je to stále specifická a identifikovatelná záležitost. Když řeknu například „anarchističtí kapitalisté nejsou anarchisty“,

chci tím říct, že kapitalismus je zcela mimo hranice toho, co bylo historicky uznáno jako anarchismus jakožto konzistentní hnutí. Anarchismus se jako součást širšího zastřešujícího socialistického hnutí (socialismus je další špatně chápaný termín) přímo vyvinul, aby stál proti kapitalismu. Antikapitalismus je pro anarchistickou teorii a praxi přinejmenším stejně zásadní jako odmítání státu.

To neznamená, že bych obhajovala nějaké striktní definice a ohraničení anarchismu. Bojujeme za, jak by řekli zapatisté (kteří nejsou anarchisté, ale se kterými nás už po několik desetiletí pojí vzájemné diskuze, podpora a respekt), „svět, ve kterém je možných mnoho světů“.

Anarchismus je děsivé slovo pro lidi, kteří jsou velmi laskaví. Zvolili jsme si agresivní jméno. Byla to vždycky tak trochu provokace. Když se ten chlápek Proudhon, kterého zrovna moc nemusím, v roce 1840 prohlásil za anarchistu, bylo to tak trochu jako říct „jsem terorista“. Alespoň když vyjdeme z konotací slova anarchista v té době. Myslel to ale také přímo a opravdově, když prohlásil: „Tak jako muž hledá spravedlnost v rovnosti, tak společnost hledá řád v anarchii.“ (Důvod, proč ho moc nemusím, je ten, že když řekl „muž“, doslovně tím myslel muže a vylučoval z toho ženy. Jiní anarchisté mu ihned a oprávněně vyčinili za jeho misogynii.)

Vážně nemůžu lidem dávat za vinu, že chápou anarchismus špatně. Kdykoliv lidé z obou stran argumentují „ne, anarchie znamená toto“ nebo „ne, anarchie znamená tamto“, chce se mi vykřiknout, „věděli jste, že slova mívají víc než jeden význam, v závislosti na kontextu a na tom, kdo je pronáší?“ Je naprosto pochopitelné, že lidé chápou anarchismus jako prosazování anarchie, která je nejběžněji definována jako „absence vlády a řádu“ nebo tak nějak. Není to historicky udržitelná definice anarchismu jakožto politické pozice, ale lidé naprosto pochopitelně předpokládají, že anarchismus musí být založen na tom, co se o anarchii naučili, když vyrůstali.

Anarchisté se s tímto problémem snažili vypořádat mnoha způsoby. Jedním z nich je „změna značky“. Další možné označení pro anarchisty, které se asi nejvíce ujalo, je „libertinští nebo libertariánští socialisté“. Má to svůj půvab, je to konkrétní a příznačné. Jsme socialisté, to jest věříme, že by výrobní prostředky měly být spravedlivě rozděleny. Jsme také opakem autoritářských socialistů, což z nás dělá libertariány. Problémem je, že pro polovinu USA „libertariánský“ znamená „kapitalistický“ a pro druhou půlku „socialista“ znamená „autoritář“. Takže to moc nedává smysl.